

ศิลปกรรมล้านนาเพื่อการท่องเที่ยว

Lanna Arts for Tourism

สงกรานต์ กลมสุข¹
Songkran Klomsook

บทคัดย่อ

อาณาจักรล้านนา คือ อาณาบริเวณที่ประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ หรือทางวัฒนธรรมในอดีต มีบทบาทในต้นพุทธศตวรรษที่ 19 และไม่มีอาณาเขตที่ชัดเจน แต่ในสมัยที่อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรือง เคยมีอิทธิพลแผ่ออกไปอย่างกว้างขวางถึงดินแดนเชียงรุ่ง ลิบสองพันนา และรัฐฉานตอนใต้ ปัจจุบันดินแดนที่สำคัญของล้านนาอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน และพะเยา โดยมีศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบัน ล้านนามีอายุมากกว่า 700 ปีแล้ว จึงทำให้มีการสั่งสมวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีคุณค่ามาอย่างยาวนาน ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ให้ปรากฏเห็นเด่นชัดในหลากหลายมิติ อาทิ โบราณสถานโบราณวัตถุ ประเพณี วิถีชีวิต และความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งนับได้ว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยากที่ท้องถิ่นอื่นจะลอกเลียนแบบได้ ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ดินแดนล้านนาได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเป็นจำนวนมาก ให้เข้ามาศึกษาและเยี่ยมชมความงดงามของแหล่งโบราณสถานต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อประโยชน์สูงสุดของการท่องเที่ยว โบราณสถานในล้านนา บทความฉบับนี้จึงมุ่งเน้นให้อ่านได้มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา และที่สำคัญที่สุด คือ ศิลปกรรมล้านนา อันจะทำให้ผู้อ่านได้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และเข้าถึงคุณค่าและความงามของโบราณสถานในดินแดนล้านนาได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ล้านนา, ศิลปกรรม, การท่องเที่ยว

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว คณะบัญชี ธุรกิจและมัลติมีเดีย มหาวิทยาลัยคริสเตียน

Abstract

Kingdom of Lanna is the area where consisting of the towns of kinship or cultural relationship. Lanna was established in the early C.19 with not exactly boundaries. During the flourished Lanna, the kingdom had been widely influential outreach to many states; Jing Hong, Xishuangbanna and Shan state. Now a day, the current area is located in the upper region of northern of Thailand included Chiang Mai, Chiang Rai, Mae Hong Son, Lampang, Lamphun, Phrae, Nan and Phayao. And the capital of Lanna is Chiang Mai with more than 700 years. With the many years of age, Lanna was collecting many the valuable cultural heritages from generation to generation such as archaeological sites, traditions, cultures and folklores. These are very unique cultures with hardly imitated. From these reasons, Lanna kingdom was interested from the tourist both in and outside the country. To maximize the tourism knowledge, the reader may get the knowledge from this article which is focus on the Lanna history, and arts of Lanna are the mainly aim. This article will enable the readers to learn and to understand about the value, beauty of the arts of Kingdom of Lanna.

Keywords : Lanna, Arts, Tourism

การท่องเที่ยวนับว่าเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สำคัญ สร้างงานและสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและสวยงาม เหมาะแก่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีอยู่หลากหลายในสังคม โดยหนึ่งในนั้น คือ นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม รวมไปถึงประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ของสถานที่ท่องเที่ยว โดยในบรรดาสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นด้านศิลปกรรม และมีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยว นั่นคือ ดินแดนทางตอนเหนือของประเทศไทย หรือที่ผู้คนทั่วไปนิยมเรียกกันว่า "ล้านนา" นั่นเอง

ล้านนา หมายถึง บริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย รวมทั้งดินแดน บางส่วนของประเทศเพื่อนบ้าน อันได้แก่ ประเทศพม่า ผังตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน มีเมืองเชียงตุง (Keng Tung) เป็นเมืองเอก ผังตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน มีเมืองนาย (Mong Nai) เป็นเมืองเอก ประเทศจีน อันได้แก่ สิบสองปันนา (Xishuangbanna) มณฑลยูนนาน มีเมืองเชียงรุ่ง (Jing Hong) เป็นเมืองเอก และผังตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ประเทศลาว ได้เคยเป็นที่ตั้งของกลุ่มบ้านเมืองที่มีการปกครองเป็นแคว้นอิสระ ซึ่งมีชื่อเป็นที่ รู้จักกันดี นามว่า "อาณาจักรล้านนา" ซึ่งกลุ่มบ้านเมืองเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กันทั้งในทาง การเมือง เชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและศิลปะอีกหลากหลายแขนง ในเอกสารโบราณของ จีนเรียกดินแดนบริเวณเหล่านี้ว่า อาณาจักรปาไปสีฟู (Pa-Pai-Hsi-Fu Kingdom) (สุรพล ดำริห์กุล. 2528 : 8) และได้มีการกล่าวถึงอาณาเขตของอาณาจักรปาไปสีฟูว่า ทางทิศตะวันออก จรดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวินทิศใต้จรดสุวรรณโคโลก และทิศเหนือถึงเขตเหนือเชียงแสนถึงสิบสองพันนา อย่างไรก็ตามช่วงระหว่างพุทธศตวรรษ ที่ 20-21 เป็นต้นมา แคว้นล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากนับเป็นกลุ่มบ้านเมือง ที่มีความสำคัญอยู่ร่วมกันกับสมัยสุโขทัยและอยุธยา ต่อมาได้เสื่อมสลายอยู่ภายใต้การ ปกครองของพม่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 และได้พยายามกอบกู้เอกราชจากพม่าจน สามารถปกครองตนเองได้ แต่สุดท้ายอาณาจักรล้านนา ก็ต้องมาตกอยู่ภายใต้การดูแลและ ควบคุมของอาณาจักรสยาม ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 หรือต้นรัตนโกสินทร์และ ได้ถูกผนวกให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยามตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา ซึ่งจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ผ่านมา ทำให้ผู้คนในดินแดนแห่งนี้มีแบบ แแผนทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างไปจากประชาชน ในดินแดนอื่น ๆ ของสยาม และชาวล้านนาเหล่านี้มักจะเรียกตนเองว่า "คนเมือง"

ภาพประกอบ 1 : แสดงขอบเขตของอาณาจักรล้านนา
(ที่มา : <http://www.huglanna.com/index.php?topic=53.0>)

เดิมที่นักการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี จะเรียกชื่อกลุ่มบ้านเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยว่า "ลานนา" หรือ "ลานนาไทย" และ "ล้านนา" หรือ "ล้านนาไทย" โดยไม่มีความรู้สึกขัดแย้งหรือความเห็นที่แตกต่างกัน ต่อมาเมื่อมีการศึกษาทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีมากขึ้น จึงได้มีนักวิชาการกลุ่มหนึ่งหยิบยกประเด็นดังกล่าวขึ้นมาศึกษา และได้เสนอความเห็นว่ "ล้านนา" น่าจะเป็นคำที่ถูกต้องทั้งในทางอักขระวิธีและความหมาย ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. หลักฐานจากศิลาจารึกหลักที่ ชม/7 หรือจารึกวัดเชียงสา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งจารึกในปี พ.ศ.2096 นับเป็นหลักฐานเก่าที่สุดที่ปรากฏคำเรียก ล้านนา (สุรพล ดำริห์กุล. 2528 : 10)

2. หลักฐานทางชื่อภาษาบาลี ดังปรากฏในตำนานพระยาเจื่อง มีข้อความว่า "ในเมืองเงินยางเขตตทสสลราชธานี อันกล่าวคือว่าเมืองลานนา" เอกสารนี้ไม่ใช้วรรณยุกต์แต่คำว่า "เขตตทสสล" (เขตตทสสล) แปลว่า สิบแสนนา หรือล้านนา นั้นเอง นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้ง เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ดำรงนพสินครสุนทร

ทศลักษณะไตร...เป็นเจ้านครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2399 ซึ่ง ทศลักษณะไตร ก็คือ ลิบแสนนา หรือ ล้านน่านอง (สุรพล ดำริห์กุล, 2528 : 10)

3. หลักฐานจากพงศาวดารโยนก โดยพระยาประจักษ์จักรจักร ผู้ค้นคว้าตำนานภาคเหนือและรู้เรื่องของภาคเหนืออย่างเชี่ยวชาญ ใช้คำว่า ล้านนา มาตั้งแต่ พ.ศ.2450 เมื่อพิมพ์พงศาวดารโยนกครั้งแรก จะใช้คำว่า ล้านนา เกือบทุกแห่ง มีเพียงบางแห่งที่ใช้คำว่า ลานนา

4. โคลงมังตราตีเชียงใหม่ในใบลานซึ่งคัดไว้เมื่อ พ.ศ. 2381 ใช้ ล้านนา เช่นกัน

5. โครจนิราศหริภุญไชย บทที่ 108 ฉบับกรุงเทพฯ มีข้อความว่า "เป็นป็นทศลักษณะ เลิศล้ำ" และฉบับภาคเหนือมีข้อความว่า "จอมจันโลกทศรัก เลิศล้ำ" คำว่า ทศลักษณะ นี้นัยหมายถึง ล้านนา เช่นกัน

6. คำว่าล้านนา เกิดขึ้นเมื่อใดนั้น มีหลักฐานว่าไทยทางภาคเหนือใช้ "พันนา" เป็นเขตการปกครองมาตั้งแต่สมัยโบราณ และไทยภาคเหนือใช้คำว่า "ล้านนา" อย่างเร็วที่สุดในสมัยพระเจ้ากือนา (พ.ศ. 1898-1928) เพราะศิลาจารึกหลักที่ 62 (วัดพระยืน) พ.ศ. 1913 ยังเรียกพระเจ้ากือนาว่า ท้าวสองแสนนา ต่อมาในปี พ.ศ. 1948 พระเจ้าสามฝั่งแกนสถาปนาเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ให้เป็นเจ้าศรีสุวรรณหำล้านนาไชยสงคราม เป็นใหญ่กว่าล้านนาเชียงใหม่ทั้งมวล (สุรพล ดำริห์กุล, 2538 : 11)²

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา ในหมู่นักวิชาการระดับสูงจำนวนหนึ่ง พบคำว่า "ล้านนา" เป็นคำที่ถูกต้องแล้ว และชัดเจนมากขึ้นเมื่อ ดร.ฮันส์ เพนธ์ เสนอบทความใน พ.ศ. 2523 ยืนยันการพบคำล้านนาในศิลาจารึกวัดเชียงสา โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้ตรวจสอบศิลาจารึกดังกล่าวแล้วเห็นว่า มีคำ "ล้านนา" คู่กับคำว่า "ล้านช้าง" จริง จึงเสนอให้ใช้คำ "ล้านนา" แทนคำ "ลานนา" ใน พ.ศ. 2526 ความเห็นนี้สอดคล้องกับนักวิชาการในจังหวัดเชียงใหม่ที่เสนอให้ใช้ "ล้านนาไทย" เป็นชื่อหนังสืออนุสรณ์พระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์ที่เชียงใหม่พ.ศ. 2526-2527 หลังจากนั้นมา คำว่า "ล้านนา" ก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2530 มีการโต้เถียงในเรื่องนี้กันอีกครั้งหนึ่ง และคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยโดยมีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธานการสอบชำระ ได้ให้ข้อยุติว่า คำ "ล้านนา" เป็นคำที่ถูกต้องแล้ว (ทิว วิชัยหัตตะ. 2530 : 1)

² อ้างอิงตามหนังสือสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ที่ นร. 0108/7941 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2530

ในด้านของความหมายนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า "...ล้านนา หมายถึง ทำเลทำนา" ซึ่งหมายถึงดินแดนที่มีที่นาจำนวนมากนับล้าน และมีนัยแสดงถึงการมีผืนนามากมาย เหมาะสำหรับการทำการเกษตร

ดังนั้น ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า ล้านนา แทนพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อันได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน และพะเยา ซึ่งเป็นเขตการปกครองเป็นแคว้นแคว้นในสมัยก่อน รวมทั้งเป็นดินแดนแห่งวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณีและจารีตต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน เพื่อให้เนื้อหาของบทความฉบับนี้ไปในทิศทางเดียวกัน

ประวัติศาสตร์ล้านนาเริ่มเมื่อพญามังราย กษัตริย์แห่งราชวงศ์ลาวจักรราช แห่งแคว้นโยนก ทรงรวบรวมบ้านเมืองน้อยใหญ่ ทั้งในเขตเชียงแสนเดิม หรือแคว้นโยนก และบ้านเมืองในเขตแคว้นหริภุญชัยให้อยู่ใต้พระราชอำนาจได้ โดยหลังจากที่พระองค์ยึดเมืองหริภุญชัยแล้ว ก็ทรงประทับอยู่เพียง 2 ปี ก็ได้สร้าง "เวียงกุมกาม" บนฝั่งแม่น้ำปิง เนื่องจากพระองค์มองว่าเมืองหริภุญชัยอาจยากต่อการขยายอาณาเขตในอนาคตก็เป็นได้

ในช่วงที่พญามังรายประทับอยู่ที่เวียงกุมกาม เวียงแห่งนี้ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและการค้าที่สำคัญ จากนั้นไม่นาน พญามังรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้น ณ ที่ราบเชิงดอยสุเทพริมแม่น้ำปิง โดยในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ได้กล่าวถึงลักษณะอันเป็นมงคล 7 อย่างที่พญามังรายเห็นว่าเป็นชัยมงคลของบริเวณนี้ และในการวางแผนผังเมือง พระองค์ได้เชิญพระสหายผู้เป็นกษัตริย์ครองแคว้นสำคัญในช่วงเวลานั้น คือ พ่อขุนงำเมือง แห่งเมืองพะเยา และพระร่วง แห่งเมืองสุโขทัย มาร่วมวางแผนผังเมือง ทำให้ลักษณะทางกายภาพของเมืองเชียงใหม่ต่างไปจากเมืองล้านนาต่าง ๆ ในยุคต้น อย่าง เมืองหริภุญชัยและเมืองเชลียงค์ แต่จะมีความคล้ายคลึงกับเมืองสุโขทัยมากกว่า คือ มีทำเลตั้งอยู่บนที่ลาดระหว่างภูเขาทางด้านตะวันตก และแม่น้ำทางด้านตะวันออก มีกำแพงเมืองชั้นในและคูน้ำล้อมรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีห้วยแก้วที่รับน้ำจากดอยสุเทพ และห้วยผาลาดที่ชักน้ำเข้าสู่คูเมือง ส่วนเมืองชั้นนอกมีร่องรอยของกำแพงดินที่ล้อมทางด้านตะวันออกและด้านใต้ มีแม่น้ำข่าไหลผ่านเมืองชั้นนอก และด้วยเหตุที่ชัยภูมิของเมืองเชียงใหม่อำนวยต่อการเจริญเติบโต จึงส่งผลให้เวียงกุมกามกลายเป็นเมืองบริวารของเชียงใหม่มาโดยตลอด และเชื่อกันว่าล่มสลายไปเพราะอุทกภัยครั้งใหญ่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งเป็นช่วงที่เชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้การดูแลของพม่า

นับตั้งแต่มีการรวบรวมบ้านเมือง และสถาปนาเป็นอาณาจักรล้านนาแล้ว กษัตริย์พระองค์ต่อ ๆ มาแห่งราชวงศ์มังรายก็ได้สร้างความมั่นคงและมั่นคงแก่ราชอาณาจักร โดยในรัชสมัยของพระเจ้ากือนาและพระเจ้าติโลกราช ถือเป็นยุคทองแห่งล้านนา เนื่องจากบ้านเมืองมีความ

เจริญรุ่งเรือง และมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีความรุ่งเรืองในทางสังคม วัฒนธรรม อันเป็นการเจริญรุ่งเรืองที่ควบคู่ไปกับอาณาจักรทางตอนใต้ของล้านนา คือ อาณาจักรอยุธยา ทำให้เกิดสงครามเพื่อขยายอำนาจอยู่บ่อยครั้ง ดังเช่น สงครามในปี พ.ศ. 1929 สมัยพระเจ้าแสนเมืองมาแห่งล้านนา ซึ่งตรงกับสมัยของพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ในครั้งนี้เป็นฝ่ายอยุธยาที่ต้องล่าถอย แต่ในปี พ.ศ. 1994 ได้เกิดสงครามครั้งใหญ่และยาวนานถึง 24 ปี เมื่อพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาต้องการขยายอาณาจักรลงมาทางใต้ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา และผลแห่งสงครามครั้งนี้กรุงศรีอยุธยาเป็นฝ่ายมีชัย ดังปรากฏในวรรณกรรมที่บันทึกเหตุการณ์ในสงครามครั้งนี้ คือ "ลิลิตยวนพ่าย"³

ราชวงศ์มังรายปกครองล้านนาสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลา 262 ปี โดยในรัชกาลหลัง ๆ นั้นเริ่มมีเหตุการณ์ความวุ่นวายต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ ความวุ่นวายทางการเมือง เศรษฐกิจตกต่ำ จนในที่สุด พระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่า ได้เข้าทำการยึดอาณาจักรล้านนาได้สำเร็จและปกครองล้านนาเป็นระยะเวลาร่วม 200 ปี ซึ่งในปัจจุบันยังคงปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของพม่าอยู่ทั่วไปในเขตภาคเหนือตอนบน

อาณาจักรล้านนาเป็นอิสระจากการปกครองของพม่าในปี พ.ศ.2317 เมื่อพระยาจำบ้านบุญมา ขุนนางเมืองเชียงใหม่ กับพระยาภาวילה บุตรพระยาสุละวะฤๅชัยสงคราม (หนานทิพย์ช้าง) เจ้าเมืองลำปางแห่งตระกูลเจ้าเจ็ดตน⁴ ได้เข้าสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าตากสินเพื่อขอความช่วยเหลือทางทหารและสามารถเข้าตีเมืองเชียงแสน-เชียงรายได้เป็นฐานที่มั่นของพม่าได้เมืองต่าง ๆ ของล้านนา จึงไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของพม่าตั้งแต่นั้นมา

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากได้อิสระภาพกลับคืนมา หลายเมืองในล้านนาก็กลายเป็นเมืองร้างเนื่องจากผู้คนอพยพภัยสงคราม ซึ่งการฟื้นฟูอาณาจักรล้านนานั้น เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อเจ้าภาวילה ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่แทนพระยาจำบ้านที่เสียชีวิต ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นของยุค เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง อันหมายถึง การกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเล็กเมืองน้อยต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายเพราะภัยสงครามให้มาเป็นพลเมืองพร้อมทั้งร่วมกันบูรณะบ้านเมืองที่ถูกทิ้งร้างไป ทำให้ล้านนาเป็นเมืองที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ อาทิ ชาวเงี้ยว

³ ลิลิตยวนพ่าย เป็นวรรณคดีประเภทสดุดีวีรกรรมของพระมหากษัตริย์ จัดเป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง แต่สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คำว่า "ลิลิต" หมายถึง คำประพันธ์ประเภทร้อยกรองแบบหนึ่งซึ่งใช้โคลงและร้อยต่อสัมผัสกันเป็นเรื่องราว ส่วน "ยวน" หมายถึง ชาวไทยทางล้านนา เรียกกันว่า ไทยวน เพี้ยนมาจาก โยน หรือ โยนก ดังนั้น ลิลิตยวนพ่ายจึงมีเนื้อหากว้างถึง สงครามที่กรุงศรีอยุธยามีชัยเหนือไทยเหนือหรือล้านนานั้นเอง

⁴ ตระกูลเจ้าเจ็ดตน คือ ตระกูลของเจ้านายฝ่ายเหนือ แห่งราชวงศ์ทิพย์จักราธิวงศ์ ได้แก่ ตระกูล ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง และ ณ ลำพูน

(ไทใหญ่) ไทลื้อ ไทยอง ข่า ลัวะ ยาง (กะเหรี่ยง) จนเกิดรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

อาณาจักรล้านนาเริ่มมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เริ่มมีความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกในเรื่องของการเมืองการปกครอง การศึกษา การแพทย์ ศาสนาและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะธุรกิจสัมปทานป่าไม้ที่เจริญรุ่งเรืองในล้านนาเป็นอย่างมากจากบริษัทของชาวอังกฤษ ทำให้ล้านนานั้นนอกจากจะมีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของคนเมืองด้วยกันแล้ว ยังมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยในดินแดนล้านนาอีกหลากหลายชาติ อาทิ ตะวันตก อินเดีย จีน จนกระทั่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งอันนำไปสู่การเข้ายึดครอง "รัฐชายขอบล้านนา" ในปี พ.ศ.2435 หรือ ร.ศ.111 ซึ่งได้แก่ หัวเมืองเงี้ยวทั้ง 5 และหัวเมืองกะเหรี่ยงตะวันออกรวม 13 หัวเมือง⁵ กลายเป็นข้อพิพาทระหว่างสยามกับอังกฤษ จนในที่สุดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยุติปัญหาด้วยการยอมพระราชทานหัวเมืองเหล่านั้นให้อังกฤษ

ในยุคที่รับวิทยาการจากตะวันตก นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้มีการสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพ-ลำปาง ในปี พ.ศ. 2459 และถึงเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2464 ทำให้การคมนาคมระหว่างหัวเมืองเหนือกับเมืองหลวงเป็นไปได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันเขตภาคเหนือตอนบนเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ โดยมีจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ภาคเหนือตอนบนนั้นถือเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรที่สำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่นิยมของทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งมีความโดดเด่นและสวยงาม และได้ถูกหล่อหลอมให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนล้านนา ทำให้เกิดความหลากหลายภายใต้ศิลปะและวัฒนธรรมของดินแดนแห่งลุ่มน้ำปิงตอนบนที่เรียกว่า "ศิลปะล้านนา" ที่ผสมผสานรูปแบบและความงามของศิลปะแบบต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน อาทิ ศิลปะแบบหริภุญชัย ศิลปะเชียงแสน ศิลปะแบบสุโขทัย รวมไปถึงการรับอิทธิพลและแนวคิดทางศิลปกรรมต่าง ๆ จากภายนอกประเทศทั้งจากจีน อินเดีย พม่า มอญ โดยส่วนใหญ่ มักจะปรากฏให้เห็นในรูปแบบของโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

⁵ เมืองแะ เมืองเชียงใหม่ เมืองทา เมืองจวด เมืองหาง เมืองดัวน เมืองสาด เมืองยาม เมืองตุม เมืองกวาน เมืองไฮ บ้านช่องลึก เมืองโก

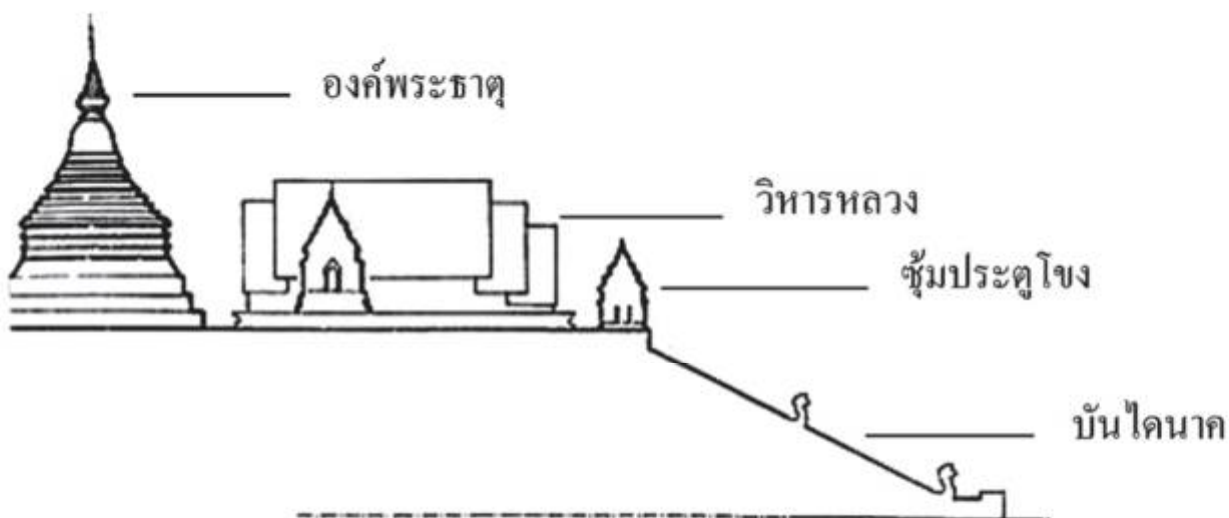
ในบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาด้านศิลปะล้านนาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการท่องเที่ยวโบราณสถานต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายในเขตภาคเหนือตอนบน ผู้เขียนเห็นว่านักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนการเดินทางหรือในระหว่างนำชม อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการท่องเที่ยวนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์จะได้เพลิดเพลินกับความงามของแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานแล้ว ยังก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหนต่อโบราณสถานต่าง ๆ ที่มีคุณค่าและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนผ่านทางศิลปะและการท่องเที่ยวได้

อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวตามแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในดินแดนล้านนานั้น ความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปแบบของวัด วิหารและส่วนประกอบอื่น ๆ นักท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์จึงต้องให้ความสำคัญในการศึกษาข้อมูลก่อนการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของวัดในล้านนา จึงจะทำให้การเที่ยวชมวัดและศิลปกรรมอื่น ๆ ในล้านนานั้นเกิดประโยชน์ต่อผู้เยี่ยมชมมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 2 : วัดพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง

(ที่มา : <http://www.chiangraifocus.com/webboard/view.php?Qid=11756&cat=1>)

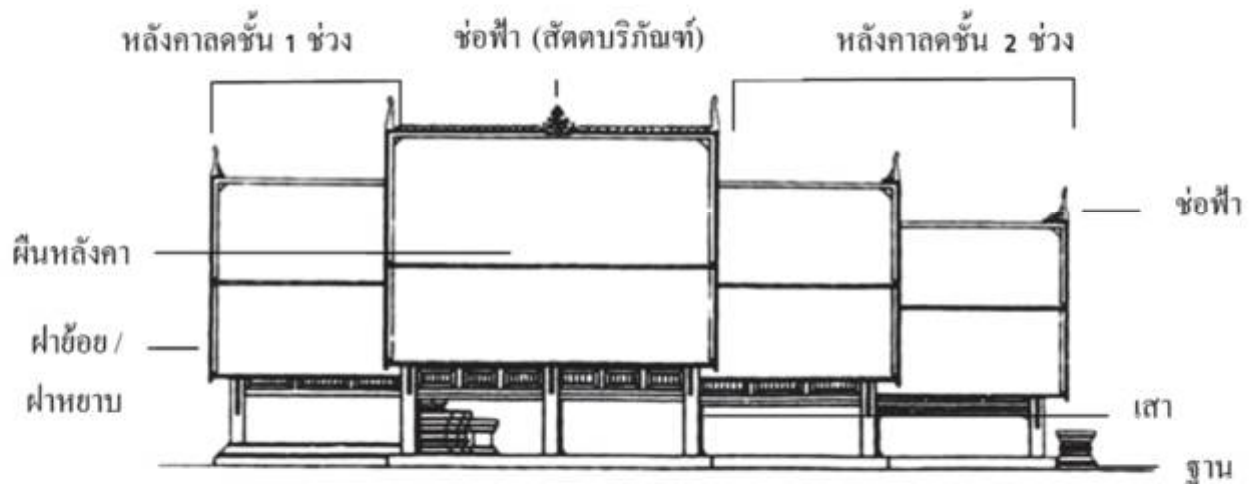

ภาพประกอบ 3 : ภาพตัดแสดงตำแหน่งที่ตั้งสำคัญบนวัดพระธาตุลำปางหลวง
(ที่มา : อุมพร เสริฐพรรณนิก. 2547 : 45)

จากแผนผังข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการเรียงลำดับของหลักจักรวาลวิทยา ซึ่งสามารถพบโดยทั่วไปในวัดล้านนา กล่าวคือ มีบันไดนาค เป็นตัวแทนของทางเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์หรือเป็นทางไปสู่สวรรค์ มีซุ้มประตูโขงเป็นจุดเชื่อมต่อ ระหว่างโลกมนุษย์ ถัดไปจากซุ้มประตูโขงคือ วิหารหลวง ซึ่งเปรียบได้กับที่อยู่อาศัยของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวล้านน่านับถือ และถัดจากวิหารหลวง ก็มักจะเป็นการสร้างสิ่งที่สำคัญที่สุดนั่นก็คือ องค์พระธาตุ ซึ่งเปรียบดั่งเขาพระสุเมรุหรืออีกหนึ่งนัยนั่นก็คือ ศูนย์กลางของจักรวาล ตามระบบความเชื่อของหลักจักรวาลวิทยา นอกจากแผนผังที่มีความโดดเด่นของโบราณสถานในล้านนาแล้วนั้น ส่วนประกอบอื่น ๆ ของโบราณสถาน โดยเฉพาะวัดในล้านนานั้น ก็มีความโดดเด่น และสวยงามเช่นเดียวกันเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่จะต้องศึกษาไว้ก่อนการท่องเที่ยว โดยส่วนประกอบเหล่านี้ ผู้เขียนได้นำเสนอส่วนประกอบของวัดในล้านนาเฉพาะข้อมูลที่จำเป็นต่อการนำชมและท่องเที่ยว โดยไม่ได้ลงลึกในรายละเอียดมากเกินไป จึงทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจง่ายที่สุด กล่าวคือ

1. **วิหารล้านนา** มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งวิหารโถง วิหารผนังปิดล้อมและวิหารทรงปราสาท แต่เดิมนิยมสร้างด้วยไม้ แต่ปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นการสร้างด้วยปูนและวัสดุถาวรอื่น ๆ เพื่อความคงทน วิหารไม้แบบล้านนาที่เป็นที่นิยมและมีความสวยงามรูปแบบหนึ่งก็คือ วิหารโถง คือวิหารที่มีผนังเพียงด้านเดียว นั่นก็คือด้านหลัง ส่วนด้านข้างจะเป็นผนังเปิดโล่งหรือปิด

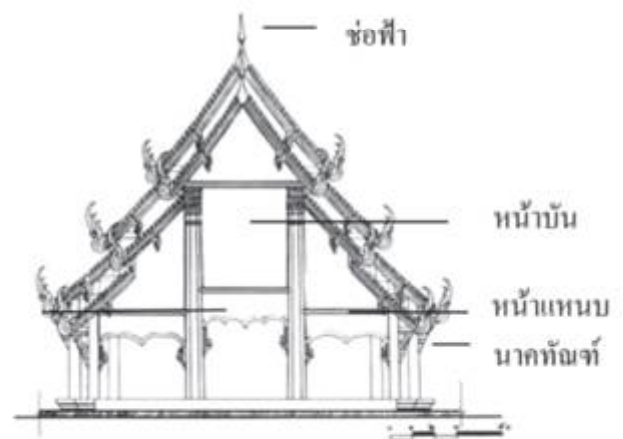
ลงมาเพียงครึ่งเดียว หลังคามักซ้อนกันเป็นชั้น ลาดต่ำ ภายนอกและภายในมักประดับตกแต่งด้วย ลายคำ รวมไปถึงการติดด้วยกระจกสีต่าง ๆ การลงลายคำนั้น คือการลงรักแดงและด้วยทองคำเปลว เช่นเดียวกับการลงรักปิดทองของศิลปกรรมภาคกลาง

ภาพประกอบ 4 : ภาพลายเส้นวิหารล้านนา
(ที่มา : วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ วิหารล้านนา, 2544 : 209)

ร่างผัง

ภาพประกอบ 5 : วิหารโถง วัดปงยางคก
อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง
(ที่มา : วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา,
2544 : 209)

ภาพประกอบ 6 : ลายเส้นวิหารโถง
วัดปงยางคก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง
(ที่มา : วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, วิหารล้านนา,
2544 : 209)

ไม่เพียงแต่รูปแบบของการก่อสร้างที่มีความสวยงามเท่านั้น นักท่องเที่ยวควรศึกษาส่วนประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานต่าง ๆ ตามแบบฉบับของศิลปกรรมล้านนาด้วย อาทิ

2. ฉากหลังพระประธาน โดยส่วนใหญ่ฉากหลังนั้นมักประดับตกแต่งด้วยสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ หรือโพธิบัลลังก์ ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล โดยช่างได้ถ่ายทอดผ่านรูปต้นไม้โพธิ์ หลังพระประธาน สัญลักษณ์ของพระอาทิตย์และพระจันทร์แสดงถึงวันเวลาแห่งจักรวาล รูปเทพยดาบูชาพระพุทธองค์ด้วยดอกไม้ทิพย์

ภาพประกอบ 7 : ฉากหลังพระประธาน
วิหารน้ำแต้ม อ.เกาะคา จ.ลำปาง
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

ภาพประกอบ 8 : ฉากหลังพระประธาน
วิหารน้ำแต้ม อ.เกาะคา จ.ลำปาง
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

3. ภาพพุทธประวัติ ชาดก และการประดับลวดลายมงคล โดยเฉพาะพระเวสสันดร ชาดกที่ผนัง เป็นการจำลองภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดวรรณกรรมทางศาสนาผ่านการอ่านคัมภีร์ ให้เกิดภาพที่ชัดเจน เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในเรื่องราวสามารถนำหลักธรรมที่ได้นั้นไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้ นอกจากนี้ยังมีการวาดลวดลายมงคลต่าง ๆ เช่น หม้อน้ำปูลมณูวะ ที่แสดงถึงการเจริญเติบโต ความอุดมสมบูรณ์ งอกงามลายดอกไม้ทิพย์จากสรวงสวรรค์ รูปเทพยดา ต่างๆ ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้ามานมัสการพระพุทธรูปในวิหาร

ภาพประกอบ 9 : จิตรกรรมบนแผงไม้คอสอง
วัดพระธาตุลำปางหลวง เรื่องพระเวสสันดร
กัณฑ์ที่ 8 กุมารบรรพ เมื่อชูชกมาขอกุมารทั้งสอง
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

ภาพประกอบ 10 : ลวดลายหมอนน้ำปูรณมฤคาลัย
ทองที่ให้ความสว่างในวิหารประดับ
ตกแต่งที่แผงแลคอสอง วิหารวัดปงยางคก
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

4. เครื่องบนหลังคา ประดับตกแต่งด้วยช่อฟ้า ซึ่งลักษณะของช่อฟ้าล้านนาเดิมมีลักษณะเรียบง่าย เป็นรูปแท่งปลายเรียว โดยส่วนปลายโค้งมาด้านหน้าและต่อด้วยปลายแหลมประดับด้วยลวดลายพันธุ์พฤกษาที่ช่างออกแบบให้เข้ากับรูปทรงของช่อฟ้าแต่ละตัว ซึ่งต่างจากช่อฟ้าที่สร้างขึ้นในวิหารช่วงหลัง ซึ่งรับคติครุฑยุคนาคของภาคกลางเข้ามา นอกจากนี้การก่อสร้างวิหารล้านนาในช่วงหลังยังพบการทำเป็นรูปสัตว์ เช่น พญานาค หงส์ นกหัสดีลิงค์ เป็นต้น ต่อจากช่อฟ้าลงมาเป็นส่วนบันลม ที่บิดเบือนิยมทำเป็นเส้นตรงลงมาตามแนวหลังคา ส่วนปลายทำเป็นรูปหางวัน เป็นสัญลักษณ์ของการขึ้นลงของดวงตะวัน ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นหางหงส์ตามแบบของภาคกลาง

ภาพประกอบ 11 : เครื่องประดับบนหลังคาโบสถ์ วัดมณเฑียร อ.เมือง จ.เชียงใหม่
(ที่มา : <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=pogghi&month=11-2008&date=12&group=8&gblog=2>)

ภาพประกอบ 12 : การประดับตกแต่งสันหลังคาด้วยปราสาทเพ็อง
ที่วิหารวัดมิ่งเมือง จังหวัดเชียงราย
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

5. **หน้าบัน** ในอดีตทำจากไม้ ตามโครงสร้างของหลังคาซึ่งเป็นโครงสร้างแบบมั่วต่างใหม่ หน้าบันจึงแสดงโครงสร้างอย่างชัดเจน การประดับตกแต่งเป็นการประดับลวดลายด้วยเทคนิคปูนปั้น รักรับัน ประดับกระຈก เป็นลวดลายพันธุ์พุกษา ลายสัตว์ต่างๆ ล้อไปตามกรอบของโครงสร้างมั่วต่างใหม่ และลูกฟัก เช่น วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง วิหารวัดไหล่หิน จังหวัดลำปาง หรือบางหลังไม่ปรากฏการประดับลวดลายนอกจากการแสดงโครงสร้างเท่านั้น เช่น วิหารน้ำแต้ม วิหารวัดปงยางคก

ภาพประกอบ 13-14 : หน้าบันวิหารวัดไหล่หินหลวง ประดับด้วยเทคนิคปูนปั้นประดับกระຈกจีน
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

6. นาคทนต์ (นาคตัน) มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก สำหรับรับน้ำหนักจากชายคาถ่ายลงสู่เสาอาคารด้านนอกส่วนใหญ่ทำเป็นรูปพญานาค ซึ่งสันนิษฐานเกี่ยวกับความสำคัญของพญานาคที่มีต่อการอุปถัมภ์พุทธศาสนา โดยการออกแบบอยู่ในกรอบสามเหลี่ยมและประดับด้วยลายพันธุ์พฤกษา

ภาพประกอบ 16 : นาคที่ประดับอยู่บริเวณทางขึ้นวัดพระธาตุลำปางหลวง
(ที่มา : <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/>)

ภาพประกอบ 15 : นาคทนต์ วัดตันเกว่น
อ.หางดง จ.เชียงใหม่
(ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=248822>)

7. บันไดนาค เปรียบเหมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ การทำบันไดนาคเพื่อให้คนเดินขึ้นไปสู่ที่สูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการก้าวจากโลกียะสู่โลกุตระ การเดินเข้าสู่วิหารเพื่อนมัสการพระพุทธรูป สัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าที่สถิตอยู่ ณ ที่สูงสุด เป็นศูนย์กลางของจักรวาล

8. มกร ตามการศึกษาของ ส.พลายน้อย กล่าวว่า เป็นสัตว์น้ำประเภทปลา เป็นสัญลักษณ์ของน้ำซึ่งเป็นการแทนค่าหรือความหมายเช่นเดียวกับพญานาค ตามความหมายโดยรวมจึงมีความหมายถึงน้ำหรือสะพานข้าม ส่วนความหมายในส่วนรายละเอียดของมกรคายนาคนั้นไม่มีการบันทึกไว้ชัดเจน ในความเชื่อของชาวล้านนา มีการแปลความหมายเป็นเรื่องเล่าในเชิงคติสอนใจไว้หลากหลาย เช่น มกรแทนความไม่รู้ หรือ อวิชชา ที่คายนาคออกมา เพื่อจะก้าวเข้าสู่วิชา หรือมกรคายนาคแทนความทุกข์ที่อยู่ในสภาพกลืนไม่เข้าคายไม่ออก จึงอยู่ในสภาพนั้น อาจกล่าวได้ว่ามกรคายนาคแทนค่าหรือเป็นตัวอย่างของความไม่เหมาะสมทั้งในความคิด จิตใจ และเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ นอกจากมกรคายนาคแล้ว บันไดทางขึ้นสู่วิหารบางแห่งยังตกแต่งด้วยรูปมอมคู่ ซึ่งเป็นสัตว์ในตำนานความเชื่อของชาวล้านนาที่มีลักษณะพิเศษอีกประเภทหนึ่ง

ภาพประกอบ 17 : มกรคายนาค
สามเคียววัดสันดอนมูล อ.สารพี จ.เชียงใหม่
(ที่มา : [http://www.jompra.com/
webboard/viewthread](http://www.jompra.com/webboard/viewthread))

ภาพประกอบ 18 : ตัวมอมคู่บริเวณ
ทางขึ้นบันไดวัดบุพผาราม จ.เชียงใหม่
(ที่มา : [http://www.sri.cmu.ac.th/
~elanna/](http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/))

9. หอไตร คือ ชื่อที่เรียกหอพระไตรปิฎก ซึ่งพระไตรปิฎกเปรียบเสมือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในการสืบทอดและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนเดิมเป็นวิธีการมุขปาฐะ ต่อมาเมื่อมีการสังคายนาพระไตรปิฎกจึงมีการจัดเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น หอไตรและหีบธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างเพื่อเก็บพระธรรมคำสอนนั้นไว้ สำหรับการสืบทอดพุทธศาสนาและก่อให้เกิดอานิสงส์ในการถวายนามธรรม

ภาพประกอบ 19 : หอไตร วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อ.เมือง จ.เชียงใหม่
(ที่มา : <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=85>)

10. ชุ่มประตู่โขง หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่ง คือ ประตู่ป่า เนื่องจากการเป็นสัญลักษณ์ของป่าหิมพานต์ ในการก่อสร้างและประดับตกแต่งจึงประดับด้วยลวดลายพันธุ์พฤกษา รูปสัตว์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับความหมายของป่าหิมพานต์ เช่น นาค มกร หงส์

กินรี มอม ตัวลวง เป็นต้น นอกจากนี้การประดับตกแต่งส่วนบนซุ้ม ยังประกอบด้วยการซ้อน
ชั้นลดหลั่นกันขึ้นไปและประดับด้วยวิมานของเทพเทวดาเป็นชั้นๆ โดยซุ้มประตูโขงที่ถ่ายทอด
รูปแบบดังกล่าวได้ชัดเจน คือ ซุ้มประตูโขงวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หินหลวง เป็นต้น

ภาพประกอบ 20 ซุ้มประตูโขง
วัดไหล่หินหลวง จ.ลำปาง

ภาพประกอบ 21 ซุ้มประตูโขง
วัดพระธาตุลำปางหลวง จ.ลำปาง

(ที่มา : <http://m.touronthai.c=13000012>) (ที่มา : <http://patipatnike.blogspot.com/2013/>)

11. พระพุทธรูปศิลปะล้านนา ที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีอีกอย่างหนึ่ง
คือ พระพุทธรูป โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่อยู่ในตระกูลพระสิงห์ หรือพระพุทธรูปศิลปะแบบ

ภาพประกอบ 22 : พระพุทธรูปสิงห์
ณ วิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
อ.เมือง จ.เชียงใหม่

(ที่มา : <http://jayanti2600.wordpress.com/2012/06/03/พระพุทธรูปสิงห์/>)

เชียงใหม่ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-21
โดยมีลักษณะอันโดดเด่นดังนี้

- พระพุทธรูปลักษณะแบบปางมารวิชัย
- พระวรกายอวบอ้วน
- พระพักตร์กลม
- ขดพระเกศาเป็นปมโตกว่าศิลปะแบบอื่น ๆ
- พระอุระ (อก) หนุน
- พระหนุ (คาง) เป็นปม
- ชายสังฆาฏิสั้น

นอกจากพระพุทธรูปศิลปะล้านนาที่มีความโดดเด่นและสวยงามเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวแล้ว ยังมีอีกหนึ่งศิลปกรรมที่สวยงามและมีเอกลักษณ์เช่นกัน นั่นก็คือ พระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่ ซึ่งมักพบได้ทั่วไปในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของศิลปะไทใหญ่

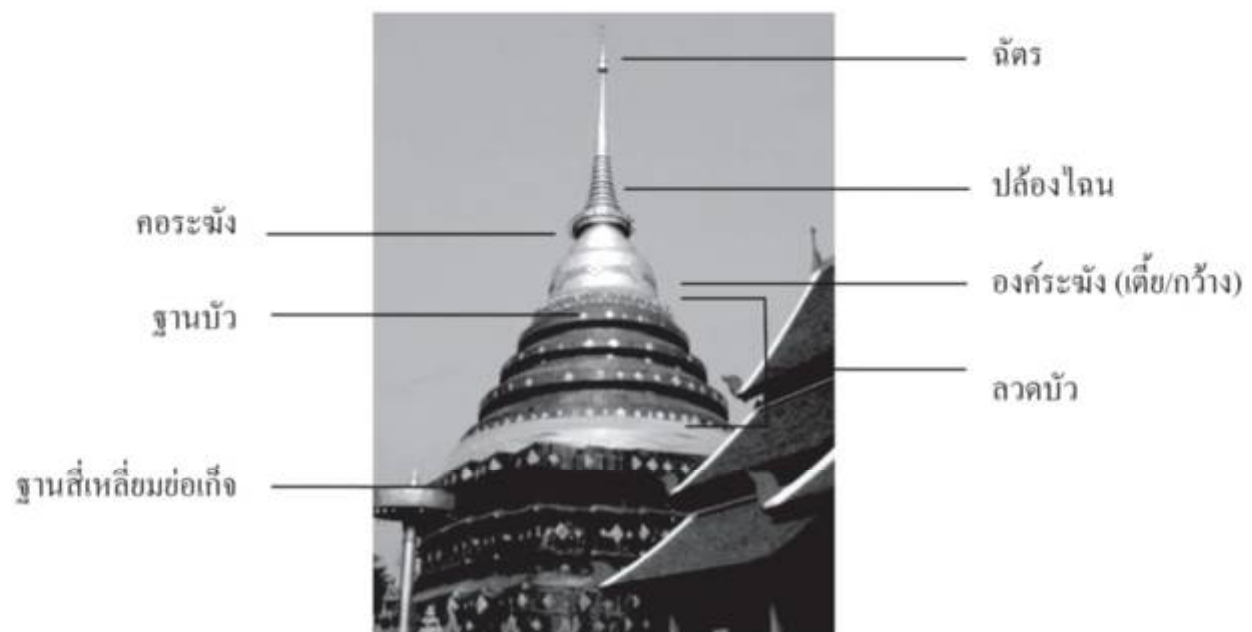

ภาพประกอบ 23 : หลวงพ่อโต ศิลปะไทใหญ่ วัดจองคำ จ.แม่ฮ่องสอน
(ที่มา : <http://www.khonkhurtai.org/images/stories/news-pics2011/general/luang-paw-to.jpg>)

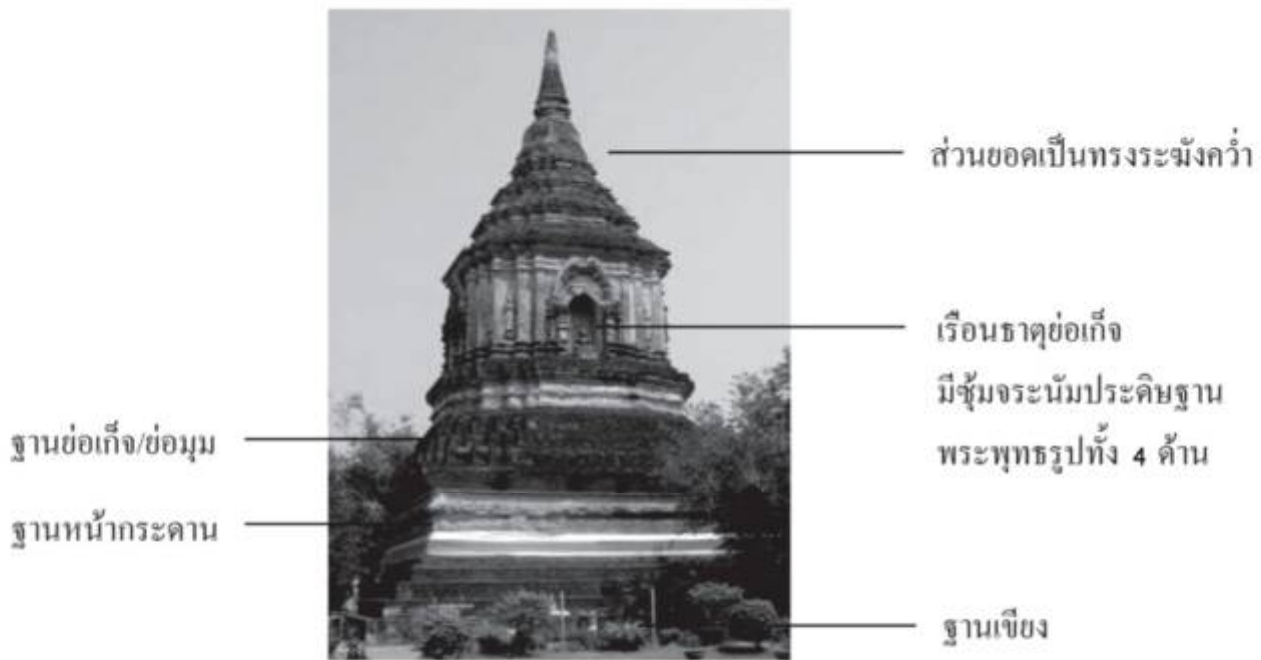
ลักษณะของพระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่นั้น จะมีความคล้ายคลึงกับศิลปะพุกามหรือพม่าเป็นอย่างมาก กล่าวคือ พระพักตร์หวน ดูอัมบฏ ชายจีวรดูพลิ้วสบายตา พระพุทธรูปศิลปะไทใหญ่มักสร้างขึ้นด้วยวัสดุที่หลากหลาย แต่จะมีการลงสีขาวทั้งองค์พระ และมีการทาสีแดงที่พระโอษฐ์ของพระพุทธรูป

12. พระเจดีย์ หรือ ที่คนล้านนาเรียกกันทั่วไปว่า "พระธาตุ" นั้น มีลักษณะแบบพระเจดีย์ล้านนา ซึ่งพัฒนามาจากศิลปะอื่น ๆ จนมีรูปแบบและลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเจดีย์นั้นถือเป็นปูชนียสถานหรือวัตถุเพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรืออาจจะหมายถึงตัวแทนของพระพุทธองค์ มีความมุ่งหมายให้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือบรรจุพระบรมธาตุเจดีย์จึงเป็นประธานในวัด ในล้านนาเรียกเจดีย์ว่า กู่ เช่น กู่เต้า กู่กุด ในทางพุทธศาสนาแบ่งเจดีย์ออกเป็น 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ และบริโศกเจดีย์ ต่อมาสามัญชนหรือบุคคลชั้นปกครองได้นิยมนำอัฐิเจดีย์ของผู้มีเกียรติสูง บรรจุไว้ในเจดีย์ด้วยแต่ต่างวัตถุประสงค์กัน (โชติ กล้วยานมิตร. 2539 : 94 - 97) นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาและเสนอแบ่งเจดีย์ออกเป็นหลายรูปแบบเช่นในปี พ.ศ. 2524 นักวิชาการท้องถิ่นแบ่งตามรูปแบบตามอิทธิพลที่ได้รับ กล่าวคือ

1. พระเจดีย์แบบทวารวดี เช่น เจดีย์เหลี่ยมที่เวียงกุมกาม
 2. พระเจดีย์แบบมหาโพธิพุทธคยา คือ เจดีย์เจ็ดยอดในวัดมหาโพธาราม ซึ่งบางตำราถือเป็นวิหารที่มียอดทรงเจดีย์
 3. เจดีย์แบบสุโขทัยลังกา เช่น เจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์ เจดีย์วัดสวนดอก เจดีย์วัดป่าแดงหลวง
 4. เจดีย์แบบล้านนาพุกาม เช่น เจดีย์ประธานในวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
 5. เจดีย์แบบพม่า เช่น เจดีย์วัดบุปผาราม วัดเซตตะวัน
 6. พระเจดีย์ปล่อง เช่น เจดีย์วัดไร่เปิง วัดพวงหงส์ และวัดเชียงโสม
- (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. 2541 : 5) ยังไม่มีในเอกสารอ้างอิง

ภาพประกอบ 24 : ตัวอย่างเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา วัดพระธาตุลำปางหลวง
อ.เกาะคา จ.ลำปาง
(ที่มา : อภิวันท์ อุดลยพิเชษฐ์. 2548 : 11)

ภาพประกอบ 25 ตัวอย่างเจดีย์ทรงปราสาท วัดโลกโมฬี อ.เมือง จ.เชียงใหม่
(ที่มา : อภิวันท์ อุดลยพิเชษฐ์. 2548 : 12)

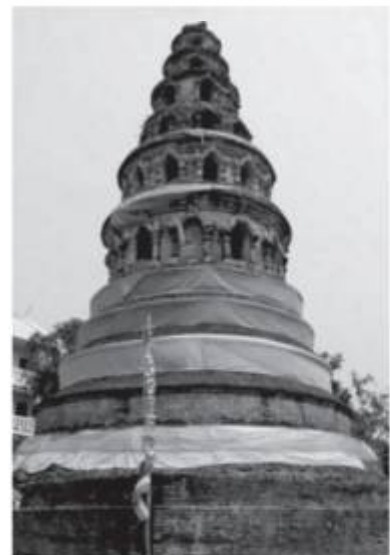
นอกจากนี้ ในกลุ่มของโบราณสถานประเภทเจดีย์ ในดินแดนล้านนานั้นยังคงปรากฏให้เห็นเจดีย์ทรงพิเศษอีกหลากหลายแห่ง อาทิ เจดีย์ทรงเหลี่ยม ศิลปะทวารวดี ที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน เจดีย์วัดกู่เต้า จังหวัดเชียงใหม่ เจดีย์ทรงกลมซ้อนกันลักษณะคล้ายวัดในประเทศจีนของวัดร้าง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพประกอบ 26 : เจดีย์ทรง
เหลี่ยมวัดจามเทวี
อ.เมือง จ.ลำพูน
(ที่มา : <http://www.nmt.or.th/lamphun/>)

ภาพประกอบ 27 : เจดีย์ทรง
กลมซ้อนวัดกู่เต้า อ.เมือง
จ.เชียงใหม่
(ที่มา : <http://thai.tourismthailand.org>)

ภาพประกอบ 28 : เจดีย์ทรง
ระฆังจีน วัดเจดีย์ปล่อง
อ.เมือง จ.เชียงใหม่
(ที่มา : <http://suebpong.rmutl.ac.th/watlanna>)

ไม่เพียงแต่ดินแดนล้านนาจะมีโบราณสถานประเภทวัดและเจดีย์ที่สร้างตามแบบฉบับศิลปกรรมล้านนาเท่านั้น แต่ยังมีร่องรอยของศิลปกรรมของต่างชาติปรากฏอยู่ในดินแดนแห่งนี้ด้วยเช่นกัน ศิลปกรรมต่างถิ่นที่โดดเด่นมากที่สุดในล้านนา คือ ศิลปกรรมไทใหญ่ หรือ ศิลปกรรมพม่านั่นเอง เนื่องจากล้านนาและพม่ามีอาณาเขตติดต่อกัน และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยโบราณ ทั้งการร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน การทำศึกสงครามรวมไปถึงการตกเป็นรัฐบริวาร (Tributary State) ของพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง จึงทำให้พม่านำเอาศิลปกรรมไทใหญ่เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนล้านนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

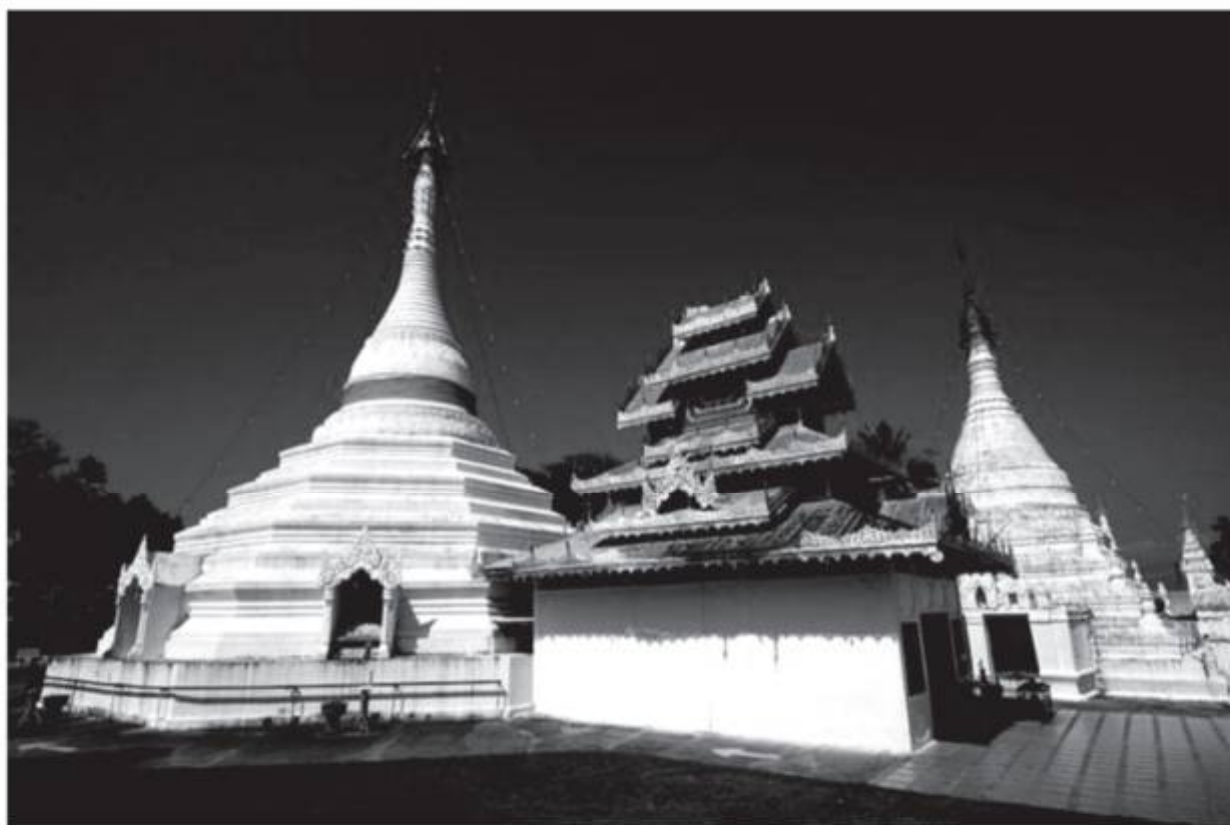

ภาพประกอบ 29 : วัดศรีชุม
อ.เมือง จ.ลำปาง
(ที่มา : <http://province.m-culture.go.th/lampang>)

ภาพประกอบ 30 : วัดจอมสวรรค์
อ.เมือง จ.แพร่
(ที่มา : <http://dekguide.com/travel/>)

ศิลปกรรมของไทใหญ่ส่วนมากจะอยู่ในรูปแบบของวัดและพระพุทธรูป ซึ่งศิลปกรรมจะโดดเด่นและแปลกตาแก่บรรดานักท่องเที่ยว และสามารถแยกออกได้ว่าโบราณสถานใดเป็นของพม่ามาก่อน เนื่องจากศิลปกรรมไทใหญ่นั้น เอกลักษณ์จะอยู่ตรงที่วิหาร กล่าวคือทรงของหลังคาที่ซ้อนลดกันหลายชั้น หลังคาที่ยกคอสองสองชั้นและทิ้งชายคาลงมาสามดับ ชาวไทใหญ่เรียกว่า เจตบุ่น ถ้ายกคอสองสามชั้นทิ้งชายลงสี่ดับเรียกว่า ยอนแซก หากต้องการซ้อนชั้นที่สูงกว่านี้ก็จะทำซ้อนกันแบบเรือนยอดทรงปราสาท ซึ่งแต่ละด้านของแต่ละชั้นมักจะทำเป็นซุ้มประดับลวดลายด้วย ที่หลังคาของวิหารมักมีลวดลายตกแต่งแต่เดิมเป็นแผ่นไม้ฉลุลาย ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นโลหะประเภทสังกะสีผสมดีบุกฉลุลายแทน แผ่นที่ตกแต่งเป็นเชิงชายเรียกว่า ปานซอย แผ่นตกแต่งที่อยู่เหนือเชิงชายเรียกว่า ปานต่อง และส่วนที่ประดับมุมเรียกว่า กะหล่งต่อง

ภาพประกอบ 31 : วัดพระธาตุดอยกองมู จ.แม่ฮ่องสอน
(ที่มา : http://lampang.dusit.ac.th/lannaheritage/maehongson/mhs_pic_head/mhs_20121031101708.jpg)

อีกหนึ่งลักษณะทางศิลปกรรมที่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในล้านนานั้น ศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อก็มีความโดดเด่นมาก เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ได้เข้ามาอยู่อาศัยในล้านนาเมื่อราว 200 กว่าปีมาแล้ว ลักษณะทางศิลปกรรมไทลื้อ โดยเฉพาะวัดและวิหารไทลื้อนั้น ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวนั่นก็คือ วิหารไทลื้อมักจะมีผังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นวิหารแบบปิดที่ผนังทั้งสี่ด้านก่อด้วยอิฐฉาบปูนตั้งแต่พื้นจรดหลังคา ผนังของอาคารใช้เป็นโครงสร้างรับน้ำหนักของหลังคาไปพร้อม ๆ กันจึงมีขนาดค่อนข้างหนา เนื่องจากการใช้ผนังเป็นโครงสร้างรับน้ำหนักทำให้โครงสร้างที่รับน้ำหนักของหลังคาภายในวิหารจึงมีเสาคูกกลางเพียงคู่เดียว การถ่ายเทของน้ำหนักหลังคาใช้ระบบช่อและคานอย่างง่าย ๆ ผนังด้านข้างของวิหารจะเจาะเป็นช่องหน้าต่างขนาดเล็ก สัดส่วนของวิหารค่อนข้างเตี้ย ทั้งนี้เพราะชายหลังคาของวิหารจะปิดคลุมทั้งสี่ด้าน การที่ทำชายคาค่อนข้างเตี้ยนั้นอาจเนื่องมาจากภูมิอากาศที่หนาวเย็นของ พื้นที่เดิมของกลุ่มชนไทลื้อ ที่มีต้นกำเนิดในสิบสองปันนา หลังคาของวิหารอาจจะทำได้มากกว่าสองชั้นก็ได้ โดยชั้นบนสุดจะเป็นโครงสร้างแบบหน้าจั่ว

ภาพประกอบ 32 : วัดตันแหลง
อ.บัว จ.น่าน

(ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=791173>)

ภาพประกอบ 33 : วัดศรีปิงเมือง
อ.จุน จ.พะเยา

(ที่มา : <http://salid-dok.blogspot.com/2012/05/blog-post.html>)

ปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวไปยังภาคเหนือของประเทศไทยนั้นสะดวกมาก นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการยานพาหนะได้หลากหลายรูปแบบ เช่น รถยนต์ส่วนตัว สายการบิน อาทิ การบินไทย แอร์เอเชีย นกแอร์ ออเรียนไทย รวมถึงรถไฟ รถบัส รถตู้ อีกทั้งยังมีบริษัทนำเที่ยว ซึ่งจัดบริการไว้รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกวัน และจะเพิ่มเที่ยวการเดินทางทุกเส้นทางในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เช่น ช่วงฤดูหนาว หรือ ช่วงวันหยุดสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวจะนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ไว้รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวอีกมากมาย เช่น เว็บไซต์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ จากบริษัทท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในปัจจุบัน รวมไปถึงการจองที่พักค้างคืน ก็สามารถทำได้โดยตรง และสะดวกสบายต่อนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งนับได้ว่าหากนักท่องเที่ยวคนใดต้องการเดินทางไปท่องเที่ยวยังภาคเหนือ ก็สามารถทำได้ตลอดเวลา เนื่องจากมีข้อมูลอยู่อย่างมากมาย

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้างต้นนั้นจะพบว่าศิลปกรรมล้านนาจะมีอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบ ตั้งอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน นอกจากนั้นศิลปกรรมล้านนารูปแบบเฉพาะตัว อย่างเช่น ศิลปกรรมไทใหญ่ นักท่องเที่ยวก็สามารถไปเยี่ยมชมได้โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งถือว่ามีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในศิลปกรรมกลุ่มนี้ ส่วนจังหวัดอื่น ๆ อาทิ แพร่ น่าน และพะเยา ก็มีศิลปกรรมล้านนารูปแบบอื่น ๆ ที่โดดเด่นเช่นกัน ได้แก่ ศิลปะพม่าหรือไทใหญ่ รวมไปถึงศิลปกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อาทิ ไทลื้อ เป็นต้น ซึ่งจากข้อมูลทั้งหมดนั้น

เป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลบางส่วนของศิลปกรรมล้านนา ที่นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์สามารถทำการศึกษาได้ด้วยตัวเอง และนำไปประยุกต์ใช้ในการนำชมและเดินทางท่องเที่ยวในดินแดนล้านนาได้ แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญและนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์จะขาดเสียมิได้นั้นก็คือ การทำความเข้าใจว่าศิลปกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ทุกคนจะต้องสงวน รักษาคุณภาพและเยี่ยมชมอย่างรู้คุณค่า เพื่อคงเอกลักษณ์เดิมพร้อมทั้งปรับปรุงพัฒนา เสริมสร้าง ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขณะเดียวกันก็ต้องให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด เพื่อให้เกิดความรัก ความหวงแหนและพร้อมที่จะช่วยกันปกป้องดูแลรักษา เพราะทรัพยากรการท่องเที่ยว ถือเป็นสินค้าหลักของการท่องเที่ยวที่มีความจำเป็นในอันที่จะดูแลรักษาไว้มิให้เสื่อมโทรม ทั้งทางธรรมชาติที่สวยงาม ตลอดจนวัฒนธรรมของล้านนาที่มีเอกลักษณ์ น่ายกย่อง เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนก่อให้เกิดมูลค่ามหาศาลทางเศรษฐกิจ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ท้องถิ่นภาคเหนือจนนับเป็นรายได้ที่มากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ ดังนั้นรากฐานสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงต้องเน้นที่การปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้รักหวงแหน และชื่นชมในคุณค่าความงามแห่งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมล้านนาที่สืบทอดมาเพื่อให้พวกเขาได้สำนึกแห่งความภาคภูมิใจ รับผิดชอบและพร้อมที่จะดูแลรักษาสมบัติของแผ่นดินเหล่านั้น บุคคลทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว อีกทั้งคงความสวยงามอย่างยั่งยืนและคงเอกลักษณ์ ความงามและคุณค่าของศิลปกรรมล้านนาสืบไป

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2514). **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี. (จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. 2541 : 5) ยังไม่มีในเอกสารอ้างอิง
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. (2541). **พระเจดีย์เมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- "เจดีย์วัดโลกโมฬี" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.panoramio.com/photo/41206328>.
- ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. (ม.ป.ป.). **วิหารล้านนา**. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก http://www.chiangmai-thailand.net/lanna_house/lanna_viharn.html.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2539). **สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์.
- "ณ จังหวัดลำปาง" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://alaluvv.blogspot.com/2009/07/day-2.html>.
- "เดินเดี่ยว เทียนน่าน : วัดต้นแหลง วัดไทยโบราณ ล้านนา แห่งปัว น่าน" สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=791173>.
- ทิว วิชัยชัชตะ. (2530). **ล้านนาหรือลานนา : เอกสารเผยแพร่เพื่อชมรมล้านนาคดี** (พิมพ์ครั้งที่ 2.) เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- "เที่ยวจังหวัดลำปาง-วัดพระธาตุของคนเกิดปีฉลู" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=sasiseesom>
- "เปิดโลกลำปางผ่านปริณทลแห่งศิลปะ" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://oplart.blogspot.com/2007/01/0011.html>.
- พรรณนิภา ปิณฑวณิช. (2546). **การศึกษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงจังหวัดลำปาง**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- "พระพุทธรูป วัดพระสิงห์" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://jayantiz600.wordpress.com/2012/06/03/พระพุทธรูปวัดพระสิงห์/>.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2530). **เมืองน่าน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศิลปากร.
- วรัญญ์ บุญยสุรัตน์. (2542). **การศึกษารูปแบบวิหารทรงปราสาทในเขตภาคเหนือ**. เชียงใหม่ : คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- _____. (2544). วิหารล้านนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- "วัดกู่เต้า" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://thai.tourismthailand.org/>
- "วัดจอมสวรรค์ วัดไทยใหญ่สถาปติยกรรมพม่า จังหวัดแพร่" สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2556, จาก <http://dekguide.com/travel/>.
- "วัดต้นเกว๋น : สถาปัตยกรรมแบบล้านนา" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=248822>.
- "วัดปงยางคก" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.auedyaipit.ac.th/student/Ratchanee/Untitled-18.html>.
- "วัดพระธาตุลำปางหลวง" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก http://patipatnike.blogspot.com/2013/02/blog-post_9005.html.
- "วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=addsiripun&month=05-01-2011&group=12&gblog=85>.
- "วัดพื้นถิ่นล้านนา" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://suebpong.rmutl.ac.th/Vernweb/watlanna/watlanna2.htm>.
- "วัดศรีชุม" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก [http://province.mculture.go.th/lampang/culture Office Website/datacenter/jenny/jen%2011.html](http://province.mculture.go.th/lampang/culture%20Office%20Website/datacenter/jenny/jen%2011.html)
- "วิหารไทลื้อในจังหวัดพะเยา" สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2556, จาก <http://saliddok.blogspot.com/2012/05/blog-post.html>.
- สุรัชย์ จงจิตงาม. (2555). ล้านนา อาร์ตแอนด์คัลเจอร์. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2538). ประวัติศาสตร์ล้านนา ประวัติบ้านเมือง โบราณสถานและบุคคลสำคัญ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2529). ประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก.
- "แหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดลำพูน" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.nmt.or.th/lamphun/mueanglamphun/Documents>
- อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์. (2548). นำเที่ยว 3 เมืองล้านนา. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- อุมาพร เสริฐพรรณณี. (2547). การศึกษาประตูโขงแบบล้านนาในจังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2527). ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายและสมัยพม่าปกครอง : ทรัพยากรการพิมพ์.
- "แอ่ววัดพระธาตุลำปางหลวง" สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556, จาก <http://www.chiangraifocus.com/webboard/view.php?Qid=11756&cat=1>.

to illustrate the points followed by contextualising discussion of the world, society, novels, and their meanings. Charles Dickens' *Oliver Twist* and *Great Expectations*, for example, are used to explain how the social world is evident in locations. Nineteenth century London suggests a sprawling and rapidly changing world (p.63). In part two, a discussion of drama and society is introduced to familiarise the reader to this form of literature. Then all essential elements and terms in drama are discussed in detail. Part three: poetry is presented in a rather unconventional yet impressive approach. While most books would rather focus on explanations of literary devices expecting to help the readers to use such knowledge as a tool to analyse a work of poetry, Richard Gill invites the reader into the mind of the poet, deconstructs the poem from a perspective of its creator, and shows the reader how the poet employs linguistic structure and literary devices to convey his message.

In part four, classification of literature genres based on Western conventions: namely, tragedy, comedy, epic, lyric, satire, romance, gothic, and pastoral are explained. Contexts commonly found in each genre, such as human struggle in coming to terms with mortality in a tragedy (p.225) or the threatened lives of women portrayed in Gothic literature (p.276), are discussed in detail. Part five focuses on context: an understanding of history and ideas. The author explains at length the importance of contextual or historical study in literature before exploring concepts such as biblical references, classical civilisation, the Western world and society. Part six shows different ways how a literary work can be interpreted: internal or external interpretation. Major literary theories including formalism, structuralism, deconstruction, postmodernism, Marxism, feminism, and psychoanalytic theory are clarified. Schools of thought and their limitations are covered in

a balance way: enough for the reader to get the idea of what they are, but never too ponderous to put you off.

Part seven devotes to themes—a topic I found the most difficult to tackle when teaching English literature to EFL/ESL students. Aspects of life presented in literature are shaped and patterned by the "world" the writers live in. Unfortunately, their "world" happens to be at least a continent away from our students' world. It is difficult to find a book which extensively and patiently explains how tradition shapes people's minds and how writers employ elements around them symbolically to communicate the main message to the reader. I found this book has done an astonishingly impressive job in explaining the concepts of the natural world, landscape, buildings, society, beliefs and what they symbolise. An idea of Night, for example, is often referred back to Genesis and is used to symbolise chaos, death, and irrational fears. However, it is also traditionally the time for adventure and love as Lord Byron sensually described in his "So, we'll go no more a roving" (p. 432–437). This section is extremely useful for EFL/ESL students to understand Western mentality, ideology, and ways of thinking and to analyse themes in literature. The book concludes with a useful glossary of terms.

Literature is part of cultural heritage. Literature is unavoidably associated with history, society and individual lives. Although it is possible to develop meaning from literature without context and students may proceed through linguistic features of a literary text and may be able to make a meaningful interpretation, a good understanding of a social, political, historical, and cultural background can enhance students' ability to deepen their understanding of the text intellectually

and emotionally (Carter and Long, 1991; Leech, 1973). With its focus on contextualising literature and its easy-to-ready presentation style, *Mastering English Literature* can lessen remoteness of the cultural background which is considered a major hindrance to studying literature of EFL/ESL students. Each section of the book is clear, concise and complete in itself and that means the reader does not have to read the whole book to grasp the basic points. As well as being a good study guide for literature students, the book is handy for professors of literature to flip through the pages if they feel stuck on how to simplify certain literary terms and concepts.

References

- Bagherkazemi, M. and Alemi, M. (2010). Literature in the EFL/ESL Classroom: Consensus and Controversy. [Online]. (URL <http://www.edusoft.ro/brain/index.php/libri/article/viewFile/71/190>). LiBRI, 1 (1). (Accessed 16 July 2013).
- Carter, R. and Long, N. (1991). Teaching Literature. New York: Longman.
- Lazar, G. (1993). Literature and Language Teaching. Cambridge : Cambridge University Press.
- Leech, G. (1973). A Linguistic Guide to English Poetry. London: Longman.
- Su, SW. (2010). Motivating and Justifiable: Teaching Western Literature to EFL Students at a University of Science and technology. [Online]. (URL <http://www.tesl-ej.org/wordpress/issues/volume14/ej53/ej53a2/>). TESL-EJ, 14 (1). (Accessed 15 July 2013).
- Takagaki, T. (2002). The Role of Literature in College EFL Reading Classes in Japan. [Online]. (URL <http://www.readingmatrix.com/articles/takagaki/article.pdf>). The Reading Matrix, 2 (3). (Accessed 15 July 2013).
- Vandick, S. (1997). Reading and Responding to Novels in the University ESL Classroom. [Online]. (URL <http://www.njcu.edu/cill/vol4/vandrick.html>). The Journal of the Imagination in Language learning and Teaching, 4. (Accessed 16 July 2013).